

नुकसान भरपाई आणि खटला बंद करणे

एत्रिका लेक्सीची पुनरावृत्ती टाळण्यासाठी कायदेशीर पावले मुत्सद्देगिरीसह हातात हात घालून जाणे आवश्यक आहे

केरळ किनाऱ्यावर दोन इटालियन नौसैनिकांनी चाचे असल्याच्या समजुतीने दोन मच्छिमारांची गोळ्या घालून हत्या केल्यानंतर नऊ वर्षांनी त्यांच्यावरील फौजदारी कारवाई औपचारिकरित्या बंद होणार आहे. इटलीने ₹१० कोटी रुपयांची भरपाई जमा केल्यानंतर त्यांच्यावरील फौजदारी खटला थांबवण्याचे आदेश भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने दिले आहेत. समुद्राच्या कायद्यावरील संयुक्त राष्ट्रांच्या करारांतर्गत न्यायाधिकरणाच्या स्थायी लवादाने गेल्या वर्षी असा निर्णय दिला होता की, भारत आणि इटली यांना या खटला चालवण्याचे समवर्ती अधिकार क्षेत्र असले तरी, साल्वातोर गिरोन आणि मॅसिमिलियानो लाटोरे या नौसैनिकांना राज्याच्या वतीने काम करत असताना भारतीय अधिकारक्षेत्रातून मुक्तता मिळाली. एनरिका लेक्सी या इटालियन जहाजाने समुद्राच्या कायद्यानुसार बोटीच्या नौकाच्या नौकाने नौकाने केलेल्या नौकाचे उल्लंघन केल्यामुळे भारतीय मासेमारी नौका सेंट अँटनी आणि पीडितांना नुकसान भरपाई मिळण्याचा हक्क असल्याचा निर्णयही संयुक्त राष्ट्रांच्या न्यायाधिकरणाने दिला होता. या दोन्ही नौसैनिकांवर इटलीत खटला सुरू होण्याची शक्यता आहे, पण भारताचा विचार केला तर आर्थिक नुकसान भरपाई हा सध्याबंद करण्याचा एकमेव उपलब्ध प्रकार मानला जाऊ शकतो. अधिकारक्षेत्रावरील कायदेशीर गुंतागुंत, त्यांच्या अटकेची कायदेशीरता आणि त्यांच्या खटल्याचे स्थान, तसेच ज्या कायदांतर्गत त्यांच्यावर खटला चालवावा, त्या कायद्यातील तरतुदी पाहता फौजदारी खटल्याद्वारे कायदेशीर उत्तरदायित्व अत्यंत कठीण झाले होते. दोन्ही पीडितांच्या कायदेशीर वारसांना प्रत्येकी ₹४ कोटी आणि मासेमारी जहाजाचा मालक ₹२ कोटी मिळण्याची शक्यता आहे.

सुरुवातीच्या काळात या घटनेने सुरू केलेली राजनैतिक अशांतता, या हत्या घडवून आलेल्या राष्ट्रवादी उत्कटतेने आणि हा प्रश्न सोडविण्यात बराच विलंब हे सर्व टाळता आले असते. इटलीच्या नुकसान भरपाईच्या ऑफरला आणि स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रात खटला चालवण्यास सहमती दर्शवणे हा एक संभाव्य मार्ग होता - संयुक्त राष्ट्र न्यायाधिकरणाच्या निर्णयातूनच गोष्ट बाहेर आली. त्यावेळी भारतातील अनेकांचा असा विश्वास होता की, ही वॉन्टन किलिंगची कृती आहे, तर इटलीतील लोकांचा असा विश्वास होता की चाचेगिरीची भीती खरी आहे. गुन्हेगारी अधिकारक्षेत्राचा दावा करण्याचे भारताचे प्रयत्न राष्ट्रीय न्यायालयात यशस्वी झाले, सर्वोच्च न्यायालयाने २०१३ मध्ये असा निर्णय दिला होता की, ही घटना घडलेल्या कॉन्टिगुअस झोनमधून भारतीय समुद्रात आणलेल्या नौसैनिकांवर खटला चालवणे हे केवळ केंद्र सरकारच्या अधिकारक्षेत्रात होते. तथापि, जेव्हा एनआयएने पायरसी विरोधी कठोर कायदा लागू केला - कॉन्टिनेंटल शेल्फ कायदा, २००२ वरील सागरी नेव्हिगेशन आणि फिक्स्ड प्लॅटफॉर्मच्या सुरक्षेविरुद्ध बेकायदेशीर कृत्ये दडपणे - इटलीमध्ये त्याला भीतीचे वातावरण होते. फाशीच्या शिक्षेची तरतूद असलेल्या कायद्यानुसार होणाऱ्या खटल्यावर युरोपीय राष्ट्रांनी आक्षेप घेतला. कायद्यातील तरतुदी वगळण्यात आल्या, पण त्यामुळे या प्रकरणावर खटला चालवण्यास लक्षणीय विलंब झाला. एक धडा असा आहे की अशा घटनांना कायदेशीरदृष्ट्या टिकाऊ पावले आणि लवकर तोडगा सर्चण्यासाठी राजनैतिक प्रयत्नांच्या संयोजनाने हाताळले पाहिजे.